

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)
της 1ης Απριλίου 2008*

Στην υπόθεση C-267/06,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Bayerisches Verwaltungsgericht München (Γερμανία) με απόφαση της 1ης Ιουνίου 2006, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 20 Ιουνίου 2006, στο πλαίσιο της διαδικασίας

Tadao Maruko

κατά

Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Β. Σκουρή, Πρόεδρο, P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts και L. Bay Larsen, προέδρους τμήματος, K. Schiemann, J. Makarczyk, P. Kūris, J. Klučka (εισηγητή), Α. Ó Caoimh, P. Lindh και J.-C. Bonichot, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

γενικός εισαγγελέας: D. Ruiz-Jarabo Colomer
γραμματέας: J. Swedenborg, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 19ης Ιουνίου 2007,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο T. Maruko, εκπροσωπούμενος από τους H. Graupner, R. Wintemute και M. Bruns, Rechtsanwälte,
- ο Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen, εκπροσωπούμενος από τη C. Draws και τον P. Rammert, επικουρούμενος από τους A. Bartosch και T. Grupp, Rechtsanwälte,
- η Κυβέρνηση των Κάτω Χωρών, εκπροσωπούμενη από τη C. Wissels,
- η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τη V. Jackson, επικουρούμενη από τον T. Ward, barrister,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον J. Enegren και την I. Kaufmann-Bühler,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2007,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση για έκδοση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 1, 2, παράγραφος 2, στοιχεία α' και β', περίπτωση i, καθώς και 3, παράγραφοι 1, στοιχείο γ', και 3, της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία (ΕΕ L 303, σ. 16).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του T. Maruko και του Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen (οργανισμού κοινωνικής ασφάλισης των γερμανικών θεάτρων, στο εξής: Vd dB) σχετικά με την άρνηση του Vd dB να χορηγήσει στον T. Maruko σύνταξη χηρείας, βάσει της συντάξεως επιζώντος που προβλέπεται στο επαγγελματικό σύστημα υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης, στο οποίο ήταν ασφαλισμένος ο αποβιώσας σύντροφός του.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική νομοθεσία

- 3 Η δέκατη τρίτη και η εικοστή δεύτερη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2000/78 αναφέρουν:

«13) Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και κοινωνικής προστασίας οι παροχές των οποίων δεν εξομοιούνται προς αμοιβή κατά την έννοια που δίδεται στον όρο αυτόν από την εφαρμογή

του άρθρου 141 της συνθήκης ΕΚ, ούτε προς τις πάσης φύσεως αμοιβές που καταβάλλει το κράτος με στόχο την πρόσβαση στην απασχόληση ή την παραμονή σε αυτήν.

[...]

22) Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τις εθνικές νομοθεσίες περί την οικογενειακή κατάσταση και τις παροχές που εξαρτώνται από αυτήν.»

4 Το άρθρο 1 της οδηγίας 2000/78 προβλέπει:

«Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι η θέσπιση γενικού πλαισίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, προκειμένου να υλοποιηθεί η αρχή της ίσης μεταχείρισης στα κράτη μέλη.»

5 Σύμφωνα με το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας:

«1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, η αρχή της ίσης μεταχείρισης σημαίνει την απουσία άμεσης ή έμμεσης διάκρισης για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1.

2. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1:

- α) συντρέχει άμεση διάκριση όταν, για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν την οποία υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο σε ανάλογη κατάσταση ένα άλλο πρόσωπο·
- β) συντρέχει έμμεση διάκριση όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική ενδέχεται να προκαλέσει μειονεκτική μεταχείριση ενός προσώπου μιας ορισμένης θρησκείας ή πεποιθήσεων, με μια ορισμένη ειδική ανάγκη, μιας ορισμένης ηλικίας, ή ενός ορισμένου γενετήσιου προσανατολισμού, σε σχέση με άλλα άτομα εκτός εάν:
  - i) η εν λόγω διάταξη, κριτήριο ή πρακτική δικαιολογείται αντικειμενικά από ένα θεμιτό στόχο και τα μέσα για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία, [...]

[...]»

6 Το άρθρο 3 της ίδιας οδηγίας έχει ως εξής:

«1. Εντός των ορίων των εξουσιών που απονέμονται στην Κοινότητα, η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα, στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων φορέων, όσον αφορά:

[...]

γ) τις εργασιακές συνθήκες και τους όρους απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένων των απολύσεων και των αμοιβών·

[...]

3. Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται στις πάσης φύσεως παροχές που καταβάλλουν τα δημόσια συστήματα ή τα εξομοιούμενα προς τα δημόσια, συμπεριλαμβανομένων των δημοσίων συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης ή προστασίας.

[...]»

- 7 Σύμφωνα με το άρθρο 18, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2000/78, τα κράτη μέλη θεσπίζουν τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που είναι αναγκαίες για τη συμμόρφωση προς την παρούσα οδηγία το αργότερο έως τις 2 Δεκεμβρίου 2003 ή μπορούν να αναθέσουν στους κοινωνικούς εταίρους, εφόσον αυτοί το ζητήσουν από κοινού, την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας όσον αφορά τις διατάξεις περί συλλογικών συμβάσεων εργασίας. Στην περίπτωση αυτή, τα κράτη μέλη πρέπει να εξασφαλίσουν ότι, το αργότερο μέχρι τις 2 Δεκεμβρίου 2003, οι κοινωνικοί εταίροι θα έχουν λάβει τα απαραίτητα μέτρα μέσω συμφωνιών, ενώ παράλληλα τα κράτη μέλη πρέπει να έχουν λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα ώστε να είναι ανά πάσα στιγμή σε θέση να εγγυώνται τα αποτελέσματα που επιβάλλονται από την εν λόγω οδηγία. Αμέσως ενημερώνουν σχετικά την Επιτροπή.

Η εθνική νομοθεσία

Ο νόμος περί των ληξιαρχικώς καταχωρισμένων σχέσεων συμβίωσης

- 8 Το άρθρο 1 του νόμου περί των ληξιαρχικώς καταχωρισμένων σχέσεων συμβίωσης (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft), της 16ης Φεβρουαρίου 2001

(BGBl. 2001 I, σ. 266), όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο της 15ης Δεκεμβρίου 2004 (BGBl. 2004 I, σ. 3396, στο εξής: LPartG), προβλέπει:

«1) Δύο πρόσωπα του ίδιου φύλου συνάπτουν κοινωνία συμβίωσης όταν δηλώνουν αμοιβαίως, προσωπικώς και παρουσία αμφοτέρων ότι επιθυμούν να ζήσουν από κοινού με σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης (σύντροφοι καταχωρισμένης συμβίωσης). Οι δηλώσεις δεν μπορούν να γίνουν υπό αίρεση ή προθεσμία. Οι δηλώσεις παράγουν τα αποτελέσματά τους όταν υποβάλλονται ενώπιον της αρμόδιας αρχής.

2) Σύμβαση καταχωρισμένης συμβίωσης δεν συνάπτεται εγκύτως:

1. με πρόσωπο ανήλικο ή έγγαμο ή το οποίο έχει ήδη σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης με τρίτο πρόσωπο·
2. μεταξύ ανιόντων και κατιόντων·
3. μεταξύ ομοθαλών και ετεροθαλών αδελφών·
4. όταν κατά τον χρόνο συνάψεως της σχέσεως καταχωρισμένης συμβίωσης οι σύντροφοι αρνούνται να αναλάβουν τα βάσει του άρθρου 2 καθήκοντα.

[...]»

9 Το άρθρο 2 του LPartG προβλέπει:

«Οι σύντροφοι καταχωρισμένης συμβιώσεως υποχρεούνται σε αμοιβαία κοινωνία μέριμνας και αλληλεγγύης και κοινωνία συμβιώσεως. Αναλαμβάνουν αμοιβαίως ευθύνες.»

10 Σύμφωνα με το άρθρο 5 του νόμου αυτού:

«Οι σύντροφοι καταχωρισμένης συμβιώσεως υποχρεούνται αμοιβαίως να συμβάλουν με πρόσφορο τρόπο για τις ανάγκες της συμβιώσεως με την εργασία και την περιουσία τους. Εφαρμόζονται κατ' αναλογία τα άρθρα 1360, δεύτερη περίοδος, 1360 a και 1360 b του αστικού κώδικα καθώς και το άρθρο 16, δεύτερο εδάφιο.»

11 Το άρθρο 11, παράγραφος 1, του ιδίου νόμου προβλέπει:

«Πλην αντιθέτου διατάξεως, ο σύντροφος καταχωρισμένης συμβιώσεως θεωρείται μέλος της οικογενείας του ετέρου των συντρόφων καταχωρισμένης συμβιώσεως.»

Η νομοθεσία περί συντάξεως χηρείας

12 Με τον LPartG, ο Γερμανός νομοθέτης επέφερε τροποποιήσεις στο βιβλίο VI του κώδικα κοινωνικής ασφάλισης — Νομικό σύστημα συνταξιοδότησεως (Sozialgesetzbuch VI — Gesetzliche Rentenversicherung).

- 13 Το άρθρο 46, το οποίο περιλαμβάνεται στο βιβλίο VI του εν λόγω κώδικα, ως έχει από 1ης Ιανουαρίου 2005 (στο εξής: κώδικας κοινωνικής ασφαλίσεως), προβλέπει:

«1) Οι χήρες ή οι χήροι που δεν έχουν συνάψει εκ νέου γάμο δικαιούνται, μετά τον θάνατο του ασφαλισμένου συζύγου, μικρής συντάξεως χηρείας, υπό την προϋπόθεση ότι ο ασφαλισμένος σύζυγος είχε συμπληρώσει την κατά κανόνα απαιτούμενη ελάχιστη περίοδο ασφαλίσεως. Το δικαίωμα αυτό περιορίζεται σε μέγιστη περίοδο 24 ημερολογιακών μηνών από τον μήνα που έπεται του θανάτου του ασφαλισμένου.

[...]

4) Για τον καθορισμό του δικαιώματος συντάξεως χηρείας, συνομολογείται ότι η σύναψη σχέσεως καταχωρισμένης συμβιώσεως εξομοιούται με τη σύναψη γάμου, η σχέση καταχωρισμένης συμβιώσεως εξομοιούται με γάμο, ο επιζών σύντροφος καταχωρισμένης συμβιώσεως εξομοιούται με χήρο/α και ο σύντροφος καταχωρισμένης συμβιώσεως εξομοιούται με σύζυγο. Με λύση ή ακυρότητα του νέου γάμου αντιστοιχούν η καταγγελία ή η λύση νέας σχέσεως καταχωρισμένης συμβιώσεως.»

- 14 Το βιβλίο VI περιλαμβάνει άλλες παρεμφερείς διατάξεις περί της εξομοιώσεως της σχέσεως καταχωρισμένης συμβιώσεως με τον γάμο, μεταξύ άλλων τα άρθρα 47, παράγραφος 4, 90, παράγραφος 3, 107, παράγραφος 3, και 120d, παράγραφος 1.

Η συλλογική σύμβαση περί των γερμανικών θεάτρων

- 15 Το άρθρο 1 της συλλογικής συμβάσεως περί των γερμανικών θεάτρων (Tarifordnung für die deutschen Theater), της 27ης Οκτωβρίου 1937 (*Reichsarbeitsblatt* 1937 VI, σ. 1080, στο εξής: συλλογική σύμβαση), προβλέπει:

«1) Κάθε νομικό πρόσωπο εκμεταλλεόμενο εντός του Reich θέατρο (ο έχων την εκμετάλλευση θεάτρου) υποχρεούται να συνάψει υπέρ του καλλιτεχνικού προσωπικού της θεατρικής του επιχειρήσεως σύμβαση ασφαλίσεως προβλέπουσα σύνταξη γήρατος και σύνταξη επιζώντων, σύμφωνα με τις ακόλουθες διατάξεις, και να την κοινοποιήσει γραπτώς σε κάθε μέλος του καλλιτεχνικού προσωπικού.

2) Σε συμφωνία με τους οικείους υπουργούς του Reich, ο Υπουργός Πληροφοριών και Προπαγάνδας καθορίζει το ασφαλιστικό ίδρυμα και θεσπίζει τους ασφαλιστικούς όρους (καταστατικά). Καθορίζει επίσης την ημερομηνία από την οποία πρέπει να συνάπτεται η ασφάλιση σύμφωνα με την παρούσα συλλογική σύμβαση.

3) Σύμφωνα με την παρούσα συλλογική σύμβαση, ως καλλιτεχνικό προσωπικό νοούνται τα πρόσωπα τα οποία, δυνάμει του νόμου περί πολιτιστικών θεμάτων του Reich και των συναφών με τον νόμο αυτό εκτελεστικών κανονισμών, υπάγονται υποχρεωτικά στο θεατρικό επιμελητήριο του Reich (τμήμα σκηνης), ειδικότερα: σκηνοθέτες, ηθοποιοί, διευθυντές ορχήστρας, διευθυντές σκηνης, καλλιτεχνικοί σύμβουλοι, διευθυντές χορωδίας, βοηθοί σκηνοθέτη, επιθεωρητές, υποβολείς και όσοι κατέχουν παρόμοια θέση, οι υπεύθυνοι τεχνικοί (όπως οι φροντιστές, οι υπεύθυνοι σκηνικών και κοστουμιών, και όσοι κατέχουν παρόμοια θέση, στον βαθμό που είναι υπεύθυνοι του τομέα τους), καθώς και οι σύμβουλοι, μέλη της χορωδίας, χορευτές και κομμωτές.»

16 Σύμφωνα με το άρθρο 4 της συλλογικής συμβάσεως:

«Τα ασφάλιστρα επιβαρύνουν εξ ημισείας τον έχοντα την εκμετάλλευση του θεάτρου και το μέλος του καλλιτεχνικού προσωπικού. Ο έχων την εκμετάλλευση υποχρεούται να καταβάλλει τα ασφάλιστρα στον ασφαλιστικό οργανισμό.»

Το καταστατικό του Vddb

17 Τα άρθρα 27, 32 και 34 του καταστατικού του Vddb προβλέπουν:

«Άρθρο 27 — Είδος της ασφαλίσεως και γενικές προϋποθέσεις

1) Τα γενεσιουργά του δικαιώματος προς παροχή γεγονότα είναι η επέλευση ανικανότητας προς εργασία ή αναπηρίας, η πρόωγη συνταξιοδότηση, η συμπλήρωση της συνήθους ηλικίας συνταξιοδότησεως και ο θάνατος.

2) Κατόπιν αιτήσεως, ο οργανισμός καταβάλλει [...] ως παροχές επιζώντων [...] σύνταξη χήρας (άρθρα 32 και 33), σύνταξη χήρου (άρθρο 34) [...] αν, αμέσως πριν από την επέλευση του γενεσιουργού του δικαιώματος προς παροχή γεγονότος, ο ασφαλισμένος ήταν ασφαλισμένος υποχρεωτικώς ή εκουσίως ή εξακολουθούσε να καταβάλλει εισφορές και έχει τηρηθεί ο χρόνος αναμονής [...].

[...]

Άρθρο 32 — Σύνταξη χήρας

1) Δικαιούται συντάξεως χηρείας η σύζυγος του ασφαλισμένου ή του συνταξιούχου, αν ο γάμος διήρκεσε μέχρι την ημέρα θανάτου του ασφαλισμένου ή του συνταξιούχου.

[...]

Άρθρο 34 — Σύνταξη χήρου

1) Δικαιούται συντάξεως χηρείας ο σύζυγος της ασφαλισμένης ή της συνταξιούχου, αν ο γάμος διήρκεσε μέχρι την ημέρα θανάτου της ασφαλισμένης ή της συνταξιούχου.

[...]»

- ¹⁸ Το άρθρο 30, παράγραφος 5, του ίδιου καταστατικού θεσπίζει τις λεπτομέρειες καθορισμού του ύψους της συντάξεως γήρατος βάσει της οποίας υπολογίζεται η σύνταξη χηρείας.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- ¹⁹ Στις 8 Νοεμβρίου 2001, ο T. Maruko συνήψε, δυνάμει του άρθρου 1 του LpartG, όπως ίσχυε αρχικώς, σύμβαση καταχωρισμένης συμβιώσεως με έναν ενδυματολόγο θεάτρου.

- 20 Ο ενδυματολόγος ήταν ασφαλισμένος στον VddB από την 1η Σεπτεμβρίου 1959 και εξακολούθησε να καταβάλλει εισφορές στο ταμείο αυτό εκουσίως κατά τη διάρκεια των περιόδων μη υποχρεωτικής ασφάλισης.
- 21 Ο σύντροφος καταχωρισμένης συμβίωσης του T. Maruko απεβίωσε στις 12 Ιανουαρίου 2005.
- 22 Με το από 17 Φεβρουαρίου 2005 έγγραφο, ο T. Maruko ζήτησε από τον VddB να του χορηγήσει σύνταξη χηρείας. Ο VddB, με την από 28 Φεβρουαρίου 2005 απόφαση, απέρριψε το αίτημα για τον λόγο ότι το καταστατικό του δεν προβλέπει αξίωση παροχών επιζώντων για συντρόφους καταχωρισμένης συμβίωσης.
- 23 Ο T. Maruko άσκησε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου προσφυγή. Κατά την άποψή του, η άρνηση του VddB προσβάλλει την αρχή της ίσης μεταχείρισης, καθόσον ο Γερμανός νομοθέτης, από 1ης Ιανουαρίου 2005, θέσπισε την ισότητα μεταξύ της σχέσεως καταχωρισμένης συμβίωσης και του γάμου προσθέτοντας, μεταξύ άλλων, το άρθρο 46, παράγραφος 4, στον κώδικα κοινωνικής ασφάλισης. Το γεγονός ότι ένας σύντροφος καταχωρισμένης συμβίωσης δεν λαμβάνει, μετά τον θάνατο του συντρόφου του, σύνταξη επιζώντος υπό τις ίδιες συνθήκες όπως επιζών σύζυγος αποτελεί δυσμενή διάκριση λόγω γενετήσιου προανατολισμού του προσώπου αυτού. Σύμφωνα με τον T. Maruko, οι σύντροφοι καταχωρισμένης συμβίωσης αντιμετωπίζονται δυσμενέστερα από τους συζύγους, μολονότι υποχρεούνται σε κοινωνία μέριμνας και αλληλεγγύης και κοινωνία συμβίωσης και αναλαμβάνουν αμοιβαίως ευθύνες, όπως οι σύζυγοι. Στη Γερμανία, το περιουσιακό καθεστώς των συντρόφων καταχωρισμένης συμβίωσης αντιστοιχεί στο περιουσιακό καθεστώς των συζύγων.
- 24 Το αιτούν δικαστήριο, διερωτώμενο, πρώτον, αν το καθεστώς κοινωνικής ασφάλισης του VddB δύναται να εξομοιωθεί με δημόσιο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2000/78 και αν το σύστημα αυτό εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας, αναφέρει ότι υπέρ της εξομοίωσης αυτής συνηγορεί το γεγονός ότι η ασφάλιση στον VddB είναι εκ του νόμου υποχρεωτική και δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο διαπραγματεύσεων με

τις θεατρικές επιχειρήσεις. Πάντως, το αιτούν δικαστήριο προσθέτει ότι το προσωπικό των θεάτρων έχει τη δυνατότητα, πέραν των περιόδων εργασίας, να εξακολουθήσει εκουσίως την ασφάλιση στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης της υποθέσεως της κύριας δίκης, ανεξαρτήτως του αν το σύστημα αυτό βασίζεται στην αρχή της κεφαλαιοποίησής, του ότι οι εισφορές καταβάλλονται εξ ημισείας από τις θεατρικές επιχειρήσεις, αφενός, και από τους ασφαλισμένους, αφετέρου, και ο Vddb διαχειρίζεται και ρυθμίζει τις δραστηριότητές του αυτοτελώς, χωρίς την παρέμβαση του ομοσπονδιακού νομοθέτη.

25 Λαμβανομένης υπόψη της δομής του Vddb και της αποφασιστικής επιρροής που ασκούν στη λειτουργία του οι θεατρικές επιχειρήσεις και οι ασφαλισμένοι, το αιτούν δικαστήριο τίθεται μάλλον υπέρ της απόψεως ότι το ταμείο αυτό δεν διαχειρίζεται σύστημα εξομοιούμενο με δημόσιο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2000/78.

26 Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η σύνταξη επιζώντος της υποθέσεως της κύριας δίκης μπορεί να θεωρηθεί ως «αμοιβή», υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2000/78, πράγμα το οποίο δικαιολογεί την εφαρμογή της οδηγίας. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατ' αρχήν, υπό το πρίσμα της νομολογίας του Δικαστηρίου, οι συντάξεις επιζώντων εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της έννοιας της «αμοιβής». Σύμφωνα με το αιτούν δικαστήριο, η ερμηνεία αυτή δεν αποδυναμώνεται από το γεγονός ότι η σύνταξη επιζώντος της υποθέσεως της κύριας δίκης δεν καταβάλλεται στον εργαζόμενο, αλλά στον επιζώντα σύζυγό του, εφόσον τέτοια παροχή αποτελεί όφελος, η γενεσιουργός αιτία του οποίου έγκειται στην ασφάλιση του εργαζομένου στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης του Vddb, με αποτέλεσμα η σύνταξη να αποκτάται από τον επιζώντα σύζυγο του εργαζομένου στο πλαίσιο της εργασιακής σχέσεως μεταξύ του εργοδότη και του εν λόγω εργαζομένου.

27 Τρίτον, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να μάθει αν διατάξεις ενός καταστατικού όπως του καταστατικού του Vddb, βάσει των οποίων, σύντροφος καταχωρισμένης συμβιώσεως δεν λαμβάνει μετά τον θάνατο του συντρόφου του σύνταξη επιζώντος, αντίστοιχη προς τη σύνταξη που καταβάλλεται στον επιζώντα σύζυγο, μολονότι οι σύντροφοι καταχωρισμένης συμβιώσεως ζουν σε κοινωνία μέριμνας και αλληλεγγύης, θεμελιωθείσα τυπικά εφ' όρου ζωής, όπως οι σύζυγοι, προσκρούουν στις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 1 και 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/78.

- 28 Σύμφωνα με το αιτούν δικαστήριο, εφόσον η υπό κρίση υπόθεση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/78 και υφίσταται δυσμενής διάκριση, ο T. Maruko μπορεί να επικαλεστεί τις διατάξεις της οδηγίας αυτής.
- 29 Το αιτούν δικαστήριο προσθέτει ότι, αντίθετα προς τα ετερόφυλα ζευγάρια που έχουν τη δυνατότητα να συνάψουν γάμο και, ενδεχομένως, να λάβουν σύνταξη επιζώντος, ο ασφαλισμένος και ο προσφεύγων της κύριας δίκης ουδόλως μπορούν, λόγω του γενετήσιου προσανατολισμού τους, να συνάψουν γάμο, προϋπόθεση από την οποία το σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως του VddB εξαρτά την εν λόγω σύνταξη. Ωστόσο, σύμφωνα με το αιτούν δικαστήριο, διατάξεις όπως οι διατάξεις του καταστατικού του VddB, που προβλέπουν τη χορήγηση της εν λόγω συντάξεως μόνο στους επιζώντες συζύγους, προσκρούουν στις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 1 και 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/78.
- 30 Στην υποθετική περίπτωση που διατάξεις καταστατικού, όπως οι διατάξεις του καταστατικού του VddB, προσκρούουν στις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 1 και 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/78, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, τέταρτον, αν είναι θεμιτή η διάκριση λόγω γενετήσιου προσανατολισμού, βάσει της εικοστής δεύτερης αιτιολογικής σκέψης της οδηγίας αυτής.
- 31 Το αιτούν δικαστήριο σημειώνει ότι η αιτιολογική αυτή σκέψη δεν περιλήφθηκε στο κείμενο της εν λόγω οδηγίας. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν η αιτιολογική αυτή σκέψη μπορεί να περιορίσει το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/78. Λαμβανομένης υπόψη της σημασίας της κοινοτικής αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι οι αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας αυτής δεν πρέπει να ερμηνεύονται διασταλτικώς. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν, στην υπόθεση της κύριας δίκης, η άρνηση του VddB να χορηγήσει σύνταξη επιζώντος σε σύντροφο καταχωρισμένης συμβίωσης, μετά τον θάνατο του συντρόφου του, αποτελεί θεμιτή διάκριση μολονότι θεμελιούται στον γενετήσιο προσανατολισμό.
- 32 Πέμπτον, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να μάθει αν, δυνάμει της αποφάσεως της 17ης Μαΐου 1990, C-262/88, Barber (Συλλογή 1990, σ. I-1889), η σύνταξη επιζώντος

περιορίζεται στον μετά τις 17 Μαΐου 1990 χρόνο. Το αιτούν δικαστήριο αναφέρει ότι οι επίμαχες εθνικές διατάξεις της υποθέσεως της κύριας δίκης εμπίπτουν στο άρθρο 141 ΕΚ και δύναται να γίνει επίκληση του αμέσου αποτελέσματος του άρθρου αυτού μόνο για τις παροχές που οφείλονται λόγω περιόδων απασχολήσεως μεταγενεστέρων της 17ης Μαΐου 1990. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο αναφέρει την απόφαση της 28ης Σεπτεμβρίου 1994, C-200/91, Coloroll Pension Trustees (Συλλογή 1994, σ. I-4389).

33 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Bayerisches Verwaltungsgericht München αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Συνιστά ένα επαγγελματικό σύστημα υποχρεωτικής κοινωνικής ασφαλίσεως — όπως στην υπό κρίση υπόθεση ο οργανισμός κοινωνικής ασφαλίσεως των γερμανικών θεάτρων (Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen)— εξομοιούμενο προς τα δημόσια συστήματα σύστημα υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2000/78 [...];
- 2) Πρέπει οι παροχές ενός επαγγελματικού ιδρύματος κοινωνικής ασφαλίσεως προς επιζώντες υπό τη μορφή συντάξεως χηρείας να ερμηνεύονται ως αμοιβή υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2000/78 [...];
- 3) Προσκρούουν στο άρθρο 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/78 [...] οι διατάξεις του καταστατικού ενός συμπληρωματικού συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως της υπό εξέταση κατηγορίας, κατά τις οποίες σύντροφος καταχωρισμένης συμβιώσεως δεν λαμβάνει μετά τον θάνατο του συντρόφου του παροχές επιζώντων αντίστοιχες προς αυτές των συζύγων, μολοντί ζει σε κοινωνία μέριμνας και αλληλεγγύης που θεμελιώνεται τυπικά εφ' όρου ζωής, όπως οι σύζυγοι;
- 4) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στα προηγούμενα ερωτήματα, είναι θεμιτή η διάκριση λόγω του γενετήσιου προσανατολισμού βάσει της εικοστής δεύτερης αιτιολογικής σκέψεως της οδηγίας 2000/78 [...];

- 5) Περιορίζονται οι παροχές επιζώντων, λόγω της [προαπαρατεθείσας] νομολογίας Barber, στον μετά τις 17 Μαΐου 1990 χρόνο;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου, δεύτερου και τέταρτου ερωτήματος

- ³⁴ Με το πρώτο, δεύτερο και τέταρτο ερώτημα, στα οποία πρέπει να δοθεί απάντηση από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν σύνταξη επιζώντος χορηγούμενη στο πλαίσιο επαγγελματικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισεως, όπως ο VddB, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/78.

Παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο

- ³⁵ Όσον αφορά το πρώτο και δεύτερο ερώτημα, ο VddB θεωρεί ότι το σύστημα που διαχειρίζεται είναι εκ του νόμου σύστημα κοινωνικής ασφάλισεως και η σύνταξη επιζώντος της υποθέσεως της κύριας δίκης δεν μπορεί να θεωρηθεί ως «αμοιβή» υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2000/78. Επομένως, η σύνταξη αυτή δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας.

- ³⁶ Προς στήριξη της απόψεώς του, ο VddB τονίζει, μεταξύ άλλων, ότι είναι οργανισμός δημοσίου δικαίου, ότι αποτελεί μέρος της ομοσπονδιακής διοικήσεως και το

σύστημα κοινωνικής ασφάλισης της υποθέσεως της κύριας δίκης είναι υποχρεωτικό εκ του νόμου. Ο VddB προσθέτει ότι η συλλογική σύμβαση έχει νομοθετική ισχύ και ενσωματώθηκε με το καταστατικό του VddB στη συνθήκη επανένωσης της 31ης Αυγούστου 1990 και η υποχρέωση ασφάλισης υφίσταται για γενικώς καθοριζόμενες κατηγορίες εργαζομένων. Η σύνταξη επιζώντος της υποθέσεως της κύριας δίκης δεν συνδέεται άμεσα με συγκεκριμένη εργασία, αλλά με γενικές θεωρήσεις κοινωνικής τάξεως. Δεν εξαρτάται άμεσα από τον χρόνο απασχολήσεως και το ύψος της δεν υπολογίζεται βάσει του τελευταίου μισθού.

37 Αντιθέτως, η Επιτροπή θεωρεί ότι η σύνταξη επιζώντος της υποθέσεως της κύριας δίκης εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/78, καθόσον χορηγείται στο πλαίσιο της συναφθείσας μεταξύ ενός εργαζομένου και του εργοδότη του εργασιακής σχέσεως, αποτέλεσμα δε της σχέσεως αυτής είναι η υποχρεωτική ασφάλιση του υπαλλήλου στον VddB. Το ύψος της εν λόγω παροχής καθορίζεται σε σχέση με τη διάρκεια της ασφαλιστικής σχέσεως και τις καταβληθείσες εισφορές.

38 Όσον αφορά το τέταρτο ερώτημα, ο T. Maruko και η Επιτροπή τονίζουν ότι η εικοστή δεύτερη σκέψη της οδηγίας 2000/78 δεν περιλαμβάνεται σε κανένα άρθρο της οδηγίας αυτής. Σύμφωνα με τον T. Maruko, αν ο κοινοτικός νομοθέτης είχε θελήσει να αποκλείσει όλες τις συνδεόμενες με την οικογενειακή κατάσταση παροχές από το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας, το περιεχόμενο της αιτιολογικής αυτής σκέψης θα είχε αποτελέσει το αντικείμενο ιδιαίτερης διατάξεως στο κυρίως κείμενο της οδηγίας αυτής. Σύμφωνα με την Επιτροπή, η αιτιολογική αυτή σκέψη εκφράζει απλώς την έλλειψη αρμοδιότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε θέματα οικογενειακής καταστάσεως.

39 Ο VddB και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου θεωρούν, μεταξύ άλλων, ότι η εικοστή δεύτερη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2000/78 περιέχει σαφή και γενικό αποκλεισμό και καθορίζει το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής. Η οδηγία δεν έχει εφαρμογή επί διατάξεων του εθνικού δικαίου περί της οικογενειακής καταστάσεως και των συναφών παροχών, όπως είναι η σύνταξη επιζώντος της υποθέσεως της κύριας δίκης.

Απάντηση του Δικαστηρίου

- 40 Από το άρθρο 3, παράγραφοι 1, στοιχείο γ', και 3, της οδηγίας 2000/78 προκύπτει ότι η οδηγία εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα, στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων φορέων, όσον αφορά, μεταξύ άλλων, τις αμοιβές και δεν εφαρμόζεται στις πάσης φύσεως παροχές που καταβάλλουν τα δημόσια συστήματα ή τα εξομοιούμενα προς τα δημόσια, συμπεριλαμβανομένων των δημοσίων συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως ή προστασίας.
- 41 Το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/78 πρέπει να γίνει αντιληπτό, υπό το πρίσμα των εν λόγω διατάξεων σε συνδυασμό με τη δέκατη τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής, υπό την έννοια ότι δεν καλύπτει τα συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως και προστασίας, οι παροχές των οποίων δεν εξομοιούνται προς αμοιβή κατά την έννοια που δίδεται στον όρο αυτόν για την εφαρμογή του άρθρου 141 της Συνθήκης ΕΚ, ούτε προς τις πάσης φύσεως αμοιβές που καταβάλλει το κράτος με στόχο την πρόσβαση στην απασχόληση ή την παραμονή σε αυτήν.
- 42 Επομένως, πρέπει να καθοριστεί αν η σύνταξη επιζώντος που χορηγείται βάσει επαγγελματικού συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως, όπως ο VddB, δύναται να εξομοιωθεί με «αμοιβή» υπό την έννοια του άρθρου 141 ΕΚ.
- 43 Το άρθρο αυτό προβλέπει ότι ως «αμοιβή» νοούνται οι συνήθεις βασικοί ή κατώτατοι μισθοί ή αποδοχές και όλα τα άλλα οφέλη, που παρέχονται άμεσα ή έμμεσα σε χρήματα ή σε είδος, από τον εργοδότη στον εργαζόμενο, λόγω της σχέσεως εργασίας.
- 44 Όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο (βλ. αποφάσεις της 6ης Οκτωβρίου 1993, C-109/91, Ten Oever, Συλλογή 1993, σ. I-4879, σκέψη 8, και της 28ης Σεπτεμβρίου 1994, C-7/93,

Beune, Συλλογή 1994, σ. I-4471, σκέψη 21), το γεγονός ότι ορισμένες παροχές καταβάλλονται μετά τη λήξη της σχέσεως εργασίας δεν αποκλείει ότι μπορούν να έχουν χαρακτήρα «αμοιβής» κατά την έννοια του άρθρου 141 ΕΚ.

⁴⁵ Το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει επίσης ότι η σύνταξη επιζώντος που προβλέπεται από επαγγελματικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως, θεσπισθέν με συλλογική σύμβαση, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου αυτού. Το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει συναφώς ότι το γεγονός ότι η εν λόγω σύνταξη, εξ ορισμού, δεν καταβάλλεται στον εργαζόμενο, αλλά στον επιζώντα αυτού, δεν αναιρεί την ορθότητα της ερμηνείας αυτής, διότι η παροχή αυτή αποτελεί όφελος που απορρέει από την ασφάλιση του συζύγου του επιζώντος στο εν λόγω σύστημα, με αποτέλεσμα η αξίωση του επιζώντος επί της συντάξεως να αποκτάται στο πλαίσιο της εργασιακής σχέσεως μεταξύ του συζύγου του και του εργοδότη και η σύνταξη να καταβάλλεται στον επιζώντα λόγω της εργασίας του συζύγου του (βλ. αποφάσεις Ten Oever, προπαρατεθείσα, σκέψεις 12 και 13· Coloroll Pension Trustees, προπαρατεθείσα, σκέψη 18· της 17ης Απριλίου 1997, C-147/95, Εβρενόπουλος, Συλλογή 1997, σ. I-2057, σκέψη 22, και της 9ης Οκτωβρίου 2001, C-379/99, Menauer, Συλλογή 2001, σ. I-7275, σκέψη 18).

⁴⁶ Περαιτέρω, για να κριθεί αν μια σύνταξη γήρατος, βάσει της οποίας υπολογίζεται ενδεχομένως η σύνταξη επιζώντος, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 141 ΕΚ, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι, μεταξύ των κριτηρίων που έχει δεχθεί, σύμφωνα με τις καταστάσεις που υποβλήθηκαν ενώπιόν του για τον χαρακτηρισμό ενός συνταξιοδοτικού συστήματος, αποφασιστικό κριτήριο αποτελεί μόνον η διαπίστωση ότι η σύνταξη καταβάλλεται στον εργαζόμενο λόγω της σχέσεως εργασίας μεταξύ αυτού και του πρώην εργοδότη του, δηλαδή το κριτήριο της σχέσεως εργασίας που συνάγεται από την ίδια τη διατύπωση του άρθρου αυτού (βλ., συναφώς, αποφάσεις Beune, προπαρατεθείσα, σκέψη 43· Εβρενόπουλος, προπαρατεθείσα, σκέψη 19· της 29ης Νοεμβρίου 2001, C-366/99, Griesmar, Συλλογή 2001, σ. I-9383, σκέψη 28· της 12ης Σεπτεμβρίου 2002, C-351/00, Niemi, Συλλογή 2002, σ. I-7007, σκέψεις 44 και 45, καθώς και της 23ης Οκτωβρίου 2003, C-4/02 και C-5/02, Schönheit και Becker, Συλλογή 2003, σ. I-12575, σκέψη 56).

⁴⁷ Ασφαλώς, το κριτήριο αυτό δεν μπορεί να έχει αποκλειστικό χαρακτήρα, εφόσον για τις συντάξεις που καταβάλλουν τα εκ του νόμου συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως

μπορούν να λαμβάνονται υπόψη εν όλω ή εν μέρει οι αποδοχές που ελάμβανε ο εργαζόμενος όταν εργαζόταν (προμνημονευθείσες αποφάσεις *Beune*, σκέψη 44, *Ebrenópoulos*, σκέψη 20, *Griesmar*, σκέψη 29, και *Niemi*, σκέψη 46, καθώς και *Schönheit* και *Becker*, σκέψη 57).

48 Εντούτοις, εκτιμήσεις κοινωνικής πολιτικής, οργανώσεως του κράτους, ηθικής φύσεως, ή ακόμη σκέψεις αφορώσες τον προϋπολογισμό, που επηρέασαν ή θα μπορούσαν να έχουν επηρεάσει τον εθνικό νομοθέτη όσον αφορά τη δημιουργία ενός συνταξιοδοτικού συστήματος, δεν ασκούν επιρροή αν η σύνταξη αφορά μόνο μια ιδιαίτερη κατηγορία εργαζομένων, αν τελεί σε άμεση συνάρτηση με τον χρόνο υπηρεσίας και αν το ύψος της υπολογίζεται βάσει του τελευταίου μισθού του υπαλλήλου (προμνημονευθείσες αποφάσεις *Beune*, σκέψη 45, *Ebrenópoulos*, σκέψη 21, *Griesmar*, σκέψη 30, και *Niemi*, σκέψη 47, καθώς και *Schönheit* και *Becker*, σκέψη 58).

49 Όσον αφορά το επαγγελματικό σύστημα υποχρεωτικής κοινωνικής ασφαλίσεως του *Vddb*, επισημαίνεται, πρώτον, ότι απορρέει από συλλογική σύμβαση εργασίας, με σκοπό, σύμφωνα με τα προσκομισθέντα από το αιτούν δικαστήριο στοιχεία, να συμπληρώσει τις παροχές κοινωνικής ασφαλίσεως που οφείλονται δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας γενικής εφαρμογής.

50 Δεύτερον, συνομολογείται ότι το εν λόγω σύστημα χρηματοδοτείται αποκλειστικά από τους εργαζόμενους και του εργοδότες του οικείου τομέα, αποκλεισμένης κάθε χρηματοοικονομικής παρεμβάσεως του κράτους.

51 Τρίτον, από τον φάκελο της υποθέσεως προκύπτει ότι το ίδιο καθεστώς αφορά, σύμφωνα με το άρθρο 1 της συλλογικής συμβάσεως, το καλλιτεχνικό προσωπικό των θεάτρων στη Γερμανία.

- 52 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 70 των προτάσεών του, για να αναγνωρισθεί το δικαίωμα συντάξεως επιζώντος, απαιτείται ο σύζυγος του δικαιούχου της συντάξεως αυτής να ήταν ασφαλισμένος στον Vddb πριν από τον θάνατό του. Η ασφάλιση αυτή αφορά υποχρεωτικά το καλλιτεχνικό προσωπικό των γερμανικών θεάτρων. Αφορά επίσης όσους αποφασίζουν να ασφαλιστούν εκουσίως στον Vddb, οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα αυτή εφόσον δικαιολογήσουν ότι έχουν προηγουμένως εργαστεί για ορισμένους μήνες σε γερμανικό θέατρο.
- 53 Επομένως, οι υποχρεωτικώς και εκουσίως ασφαλισμένοι αποτελούν ιδιαίτερη κατηγορία εργαζομένων.
- 54 Εξάλλου, προκειμένου για το κριτήριο ότι η σύνταξη εξαρτάται άμεσα από τον χρόνο υπηρεσίας, επισημαίνεται ότι, δυνάμει του άρθρου 30, παράγραφος 5, του καταστατικού του Vddb, το ύψος της συντάξεως γήρατος, επί της οποίας υπολογίζεται η σύνταξη επιζώντος, καθορίζεται βάσει της διάρκειας ασφαλίσεως του εργαζομένου, η λύση δε αυτή αποτελεί λογική συνέπεια της δομής του επιμάχου επαγγελματικού συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως που καλύπτει δύο είδη ασφαλίσεως, όπως τονίστηκε με τις σκέψεις 52 και 53 της παρούσας αποφάσεως.
- 55 Επίσης, το ύψος της ίδιας συντάξεως γήρατος δεν καθορίζεται εκ του νόμου αλλά, κατ' εφαρμογή του άρθρου 30, παράγραφος 5, του καταστατικού του Vddb, υπολογίζεται βάσει του ποσού του συνόλου των εισφορών που έχει καταβάλει καθόλη τη διάρκεια της ασφαλίσεως ο εργαζόμενος και επί των οποίων εφαρμόζεται συντελεστής επικαιροποιήσεως.
- 56 Κατά συνέπεια, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 72 των προτάσεών του, η σύνταξη επιζώντος της υποθέσεως της κύριας δίκης απορρέει από τη σχέση εργασίας του συντρόφου καταχωρισμένης συμβιώσεως του T. Maruko και, κατά συνέπεια, πρέπει να χαρακτηριστεί ως «αμοιβή» υπό την έννοια του άρθρου 141 ΕΚ.

- 57 Η κρίση αυτή δεν διακυβεύεται από την ιδιότητα του Vddb ως δημοσίου οργανισμού (βλ., συναφώς, απόφαση Εβρενόπουλος, προπαρατεθείσα, σκέψεις 16 και 23) ούτε από τον υποχρεωτικό χαρακτήρα της ασφαλίσεως στο γενεσιουργό του δικαιώματος της συντάξεως επιζώντος της υποθέσεως της κύριας δίκης σύστημα (βλ., συναφώς, απόφαση της 25ης Μαΐου 2000, C-50/99, Rodesta, Συλλογή 2000, σ. I-4039, σκέψη 32).
- 58 Η εικοστή δεύτερη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2000/78 αναφέρει ότι η εν λόγω οδηγία δεν θίγει τις εθνικές νομοθεσίες που αφορούν την οικογενειακή κατάσταση και τις παροχές που εξαρτώνται από αυτήν.
- 59 Ασφαλώς, η οικογενειακή κατάσταση και οι παροχές που εξαρτώνται από αυτήν είναι τομείς που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των κρατών μελών και το κοινοτικό δίκαιο δεν θίγει την αρμοδιότητα αυτή. Ωστόσο, υπενθυμίζεται ότι τα κράτη μέλη πρέπει, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής, να τηρούν το κοινοτικό δίκαιο, μεταξύ άλλων, τις διατάξεις περί της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων (βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 16ης Μαΐου 2006, C-372/04, Watts, Συλλογή 2006, σ. I-4325, σκέψη 92, και της 19ης Απριλίου 2007, C-444/05, Σταματελάκη, Συλλογή 2007, σ. I-3185, σκέψη 23).
- 60 Εφόσον η σύνταξη επιζώντος όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης χαρακτηριστεί ως «αμοιβή» υπό την έννοια του άρθρου 141 ΕΚ και εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/78, για τους εκτεθέντες στις σκέψεις 49 έως 57 της παρούσας αποφάσεως λόγους, η εικοστή δεύτερη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2000/78 δεν μπορεί να θέσει εν αμφιβόλω την εφαρμογή της οδηγίας αυτής.
- 61 Υπό τις συνθήκες αυτές, στο πρώτο, δεύτερο και τέταρτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η σύνταξη επιζώντος που χορηγείται στο πλαίσιο επαγγελματικού συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως, όπως ο Vddb, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/78.

Επί του τρίτου ερωτήματος

- 62 Με το τρίτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν νομοθεσία όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης, βάσει της οποίας σύντροφος καταχωρισμένης συμβιώσεως δεν λαμβάνει μετά τον θάνατο του συντρόφου του σύνταξη επιζώντος, αντίστοιχη προς τη σύνταξη που καταβάλλεται στον επιζώντα σύζυγο, μολονότι οι σύντροφοι καταχωρισμένης συμβιώσεως ζουν σε κοινωνία μέριμνας και αλληλεγγύης, θεμελιωθείσα τυπικά εφ' όρου ζωής, όπως οι σύζυγοι, προσκρούει στις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 1 και 2 της οδηγίας 2000/78.

Παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο

- 63 Ο T. Maruko και η Επιτροπή θεωρούν ότι η άρνηση χορηγήσεως της συντάξεως επιζώντος της υποθέσεως της κύριας δίκης αποτελεί έμμεση δυσμενή διάκριση υπό την έννοια της οδηγίας 2000/78, καθόσον δύο πρόσωπα του ίδιου φύλου δεν μπορούν να συνάψουν γάμο στη Γερμανία και, ως εκ τούτου, δεν μπορούν να λάβουν την παροχή αυτή που χορηγείται μόνο στους επιζώντες συζύγους. Σύμφωνα με τον T. Maruko και την Επιτροπή, οι σύζυγοι και οι σύντροφοι καταχωρισμένης συμβιώσεως βρίσκονται σε παρεμφερή νομική κατάσταση, η οποία δικαιολογεί τη χορήγηση της εν λόγω συντάξεως στους επιζώντες συντρόφους καταχωρισμένης συμβιώσεως.
- 64 Ο VdB θεωρεί ότι δεν υφίσταται καμία υποχρέωση συνταγματικής τάξεως να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο, από απόψεως του δικαίου κοινωνικής ασφαλίσεως ή προστασίας, ο γάμος και η σχέση καταχωρισμένης συμβιώσεως. Η σχέση καταχωρισμένης συμβιώσεως αποτελεί *sui generis* θεσμό και μια νέα κατάσταση των προσώπων. Από τη γερμανική νομοθεσία δεν συνάγεται καμία υποχρέωση για ίση μεταχείριση των συντρόφων καταχωρισμένης συμβιώσεως και των συζύγων.

Απάντηση του Δικαστηρίου

- 65 Σύμφωνα με το άρθρο 1 της οδηγίας 2000/78, σκοπός της είναι η θέσπιση γενικού πλαισίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, προκειμένου να υλοποιηθεί η αρχή της ίσης μεταχείρισης στα κράτη μέλη.
- 66 Σύμφωνα με το άρθρο 2 της οδηγίας αυτής, η «αρχή της ίσης μεταχείρισης» σημαίνει την απουσία άμεσης ή έμμεσης διάκρισης για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1 της ίδιας οδηγίας. Σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/78 συντρέχει άμεση διάκριση όταν, για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1 της οδηγίας αυτής, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν την οποία υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο σε ανάλογη κατάσταση ένα άλλο πρόσωπο. Η παράγραφος 2, στοιχείο β', περίπτωση i, του άρθρου 2 προβλέπει ότι συντρέχει έμμεση διάκριση όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική ενδέχεται να προκαλέσει μειονεκτική μεταχείριση ενός προσώπου μιας ορισμένης θρησκείας ή πεποιθήσεων, με μια ορισμένη ειδική ανάγκη, μιας ορισμένης ηλικίας, ή ενός ορισμένου γενετήσιου προσανατολισμού, σε σχέση με άλλα άτομα εκτός εάν η εν λόγω διάταξη, κριτήριο ή πρακτική δικαιολογείται αντικειμενικά από έναν θεμιτό στόχο και τα μέσα για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία.
- 67 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, από το 2001, έτος ενάρξεως της ισχύος του LPartG, ως είχε αρχικώς, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας προσάρμοσε την έννομη τάξη της ώστε να καταστεί δυνατό σε πρόσωπα του ίδιου φύλου να ζουν σε κοινωνία μέριμνας και αλληλεγγύης, θεμελιούμενη τυπικά εφ' όρου ζωής. Το εν λόγω κράτος μέλος, έχοντας επιλέξει να μην επιτρέψει στα πρόσωπα αυτά τη σύναψη γάμου, που επιτρέπεται μόνο σε πρόσωπα διαφορετικού φύλου, θέσπισε για τα πρόσωπα του ίδιου φύλου χωριστό σύστημα, τη σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης, της οποίας οι προϋποθέσεις εξομοιώθηκαν σταδιακά με τις ισχύουσες για τον γάμο προϋποθέσεις.

- 68 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι ο νόμος της 15ης Δεκεμβρίου 2004 συνέβαλε στη σταδιακή προσέγγιση του θεσπισθέντος με τη σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης συστήματος και του ισχύοντος για τον γάμο συστήματος. Με τον νόμο αυτό, ο Γερμανός νομοθέτης επέφερε τροποποιήσεις στο βιβλίο VI του κώδικα κοινωνικής ασφαλίσεως — Νομικό σύστημα συνταξιοδοτήσεως, προσθέτοντας, μεταξύ άλλων, την παράγραφο 4 στο άρθρο 46 του βιβλίου αυτού, από την οποία προκύπτει ότι η σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης εξομοιούται με γάμο όσον αφορά τη σύνταξη χηρείας της διατάξεως αυτής. Ανάλογες τροποποιήσεις επήλθαν σε άλλες διατάξεις του βιβλίου VI.
- 69 Το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι, λαμβανομένης υπόψη αυτής της προσεγγίσεως γάμου και σχέσεως καταχωρισμένης συμβίωσης, την οποία θεωρεί ως σταδιακή εξομοίωση και, κατά την άποψή του, προκύπτει από το θεσπισθέν με τον LpartG σύστημα, και, μεταξύ άλλων, από τις τροποποιήσεις που επήλθαν με τον νόμο της 15ης Δεκεμβρίου 2004, η σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης, χωρίς να ταυτίζεται με τον γάμο, θέτει τα πρόσωπα του ίδιου φύλου σε παρεμφερή κατάσταση με τους συζύγους, όσον αφορά τη σύνταξη επιζώντος της υποθέσεως της κύριας δίκης.
- 70 Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει ότι η σύνταξη αυτή χορηγείται, κατ'εφαρμογή των διατάξεων του καταστατικού του VdB, μόνο στους επιζώντες συζύγους και δεν χορηγείται στους επιζώντες συντρόφους καταχωρισμένης συμβίωσης.
- 71 Επομένως, στην περίπτωση αυτή, οι σύντροφοι καταχωρισμένης συμβίωσης αντιμετωπίζονται με λιγότερο ευνοϊκό τρόπο από τους επιζώντες συζύγους, όσον αφορά την εν λόγω σύνταξη επιζώντος.
- 72 Αν το αιτούν δικαστήριο αποφασίσει ότι οι επιζώντες σύζυγοι και οι επιζώντες σύντροφοι καταχωρισμένης συμβίωσης βρίσκονται σε παρεμφερή κατάσταση, όσον αφορά τη σύνταξη επιζώντος, πρέπει, κατά συνέπεια, να θεωρηθεί ότι νομοθεσία όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης αποτελεί άμεση δυσμενή διάκριση λόγω γενετήσιου προσανατολισμού, υπό την έννοια των άρθρων 1 και 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/78.

73 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι νομοθεσία όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης, δυνάμει της οποίας ο επιζών σύντροφος καταχωρισμένης συμβιώσεως, μετά τον θάνατο του συντρόφου του, δεν λαμβάνει σύνταξη επιζώντος αντίστοιχη με τη χορηγούμενη στον επιζώντα σύζυγο, μολονότι στο εθνικό δίκαιο η σχέση καταχωρισμένης συμβιώσεως θέτει τα πρόσωπα του ιδίου φύλου σε παρεμφερή κατάσταση με τους συζύγους, όσον αφορά την εν λόγω σύνταξη επιζώντος, προσκρούει στις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 1 και 2 της οδηγίας 2000/78. Στο αιτούν δικαστήριο αποκείται να εξακριβώσει αν ο επιζών σύντροφος καταχωρισμένης συμβιώσεως βρίσκεται σε παρεμφερή κατάσταση με τον σύζυγο που δικαιούται τη σύνταξη επιζώντος του επαγγελματικού συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως του Vddb.

Επί του πέμπτου ερωτήματος

74 Με το πέμπτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν, σε περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι νομοθεσία όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης προσκρούει στην οδηγία 2000/78, η σύνταξη επιζώντος της υποθέσεως της κύριας δίκης πρέπει να περιορισθεί χρονικώς και ιδίως στον μετά τις 17 Μαΐου 1990 χρόνο, βάσει της προπαρατεθείσας νομολογίας Barber.

Παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο

75 Ο Vddb θεωρεί ότι η υπόθεση που οδήγησε στην προπαρατεθείσα απόφαση Barber διαφέρει, από πλευράς πραγματικών και νομικών περιστατικών, από την υπόθεση της κύριας δίκης και δεν δύναται να προσδοθεί στην οδηγία 2000/78 αναδρομικό αποτέλεσμα αποφασίζοντας ότι η οδηγία πρέπει να τύχει εφαρμογής πριν από τη λήξη της ταχθείσας στα κράτη μέλη για τη μεταφορά της στην εσωτερική έννομη τάξη προθεσμίας.

76 Η Επιτροπή θεωρεί ότι παρέλκει η απάντηση στο πέμπτο ερώτημα. Η Επιτροπή φρονεί ότι η υπόθεση που οδήγησε στην προπαρατεθείσα απόφαση Barber διαφέρει, από πλευράς πραγματικών και νομικών περιστατικών, από την υπόθεση της κύριας δίκης και τονίζει ότι η οδηγία 2000/78 δεν περιλαμβάνει καμία εξαίρεση της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω γενετήσιου προσανατολισμού. Η Επιτροπή διευκρινίζει ότι, αντίθετα προς την υπόθεση της κύριας δίκης, στην υπόθεση που οδήγησε στην προπαρατεθείσα απόφαση Barber είχε δοθεί προσοχή στις χρηματοοικονομικές συνέπειες που μπορούσε να έχει η νέα ερμηνεία του άρθρου 141 ΕΚ. Συναφώς, η Επιτροπή αναφέρει ότι, καθόσον ο LPartG άρχισε να ισχύει μόλις την 1η Αυγούστου 2001 και ο Γερμανός νομοθέτης θέσπισε, από 1ης Ιανουαρίου 2005, στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως την ίση μεταχείριση της σχέσεως καταχωρισμένης συμβιώσεως και του γάμου, το γεγονός ότι τα συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την ίση αυτή μεταχείριση δεν τους δημιουργεί οικονομικές δυσχέρειες.

Απάντηση του Δικαστηρίου

77 Από τη νομολογία προκύπτει ότι είναι δυνατόν το Δικαστήριο, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, λαμβάνοντας υπόψη τις σημαντικές διαταραχές που μπορεί να έχει η απόφασή του για το παρελθόν, να υποχρεωθεί να περιορίσει τη δυνατότητα κάθε ενδιαφερομένου να επικαλεστεί την ερμηνεία που έδωσε το Δικαστήριο, στο οποίο έχει υποβληθεί προδικαστικό ερώτημα, σε μία διάταξη. Ο περιορισμός αυτός μπορεί να γίνει μόνον από το Δικαστήριο, με την ίδια την απόφαση με την οποία αποφάινεται επί της αιτηθείσας ερμηνείας (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Barber, προπαρατεθείσα, σκέψη 41, και της 6ης Μαρτίου 2007, C-292/04, Meilicke κ.λπ., Συλλογή 2007, σ. I-835, σκέψη 36).

78 Από τον φάκελο της υποθέσεως δεν προκύπτει ότι η χρηματοοικονομική ισορροπία συστήματος, όπως ο Vddb, κινδυνεύει να ανατραπεί αναδρομικώς λόγω μη περιορισμού των διαχρονικών αποτελεσμάτων της παρούσας αποφάσεως.

79 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι στο πέμπτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι παρέλκει ο περιορισμός των διαχρονικών αποτελεσμάτων της παρούσας αποφάσεως.

Επί των δικαστικών εξόδων

⁸⁰ Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

- 1) Η σύνταξη επιζώντος που χορηγείται στο πλαίσιο επαγγελματικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, όπως είναι ο *Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen*, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία.
- 2) Νομοθεσία όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης, δυνάμει της οποίας ο επιζών σύντροφος καταχωρισμένης συμβίωσης, μετά τον θάνατο του συντρόφου του, δεν λαμβάνει σύνταξη επιζώντος αντίστοιχη με τη χορηγούμενη στον επιζώντα σύζυγο, μολοντί στο εθνικό δίκαιο η σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης θέτει τα πρόσωπα του ίδιου φύλου σε παρεμφερή κατάσταση με τους συζύγους, όσον αφορά την εν λόγω σύνταξη επιζώντος, προσκρούει στις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 1 και 2 της οδηγίας 2000/78. Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξακριβώσει αν ο επιζών σύντροφος καταχωρισμένης συμβίωσης βρίσκεται σε παρεμφερή κατάσταση με τον σύζυγο που δικαιούται τη σύνταξη επιζώντος του επαγγελματικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης του *Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen*.

(υπογραφές)